

MAGYAR AFRIKA TÁRSASÁG
AFRICAN-HUNGARIAN UNION

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR
AHU HUNGARIAN AFRICA-KNOWLEDGE DATABASE

KESZTHELYI Tibor

Az afrikai dobnyelv mint a költői közlés eszköze

Eredeti közlés/Original publication:

Népi kultúra – Népi Társadalom (Budapest), 1980, 11–12, 579–589. old.

Elektronikus újraközlés/Electronic republication:

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR – 000.000.814

Dátum/Date: 2014. április/April 22.

Az elektronikus újraközlést előkészítette

/The electronic republication prepared by:

B. WALLNER, Erika és/and BERNACZKY, Szilárd

Hivatkozás erre a dokumentumra/Cite this document

KESZTHELYI Tibor: Az afrikai dobnyelv mint a költői közlés eszköze, *AHU MATT*, 2014, **pp. 1–15. old.**, No. 000.000.814, <http://afrikatudastar.hu>

Eredeti forrás megtalálható/The original source is available:

hazai könyvtárakban

Megjegyzés / Note:

ellenőrzött és szerkesztett szöveg / controlled and edited text

Kulcsszavak/Key words

magyar Afrika-kutatás, az afrikai dobok beszédutánzásra, a beszélő dobok széleskörű használata: a híradás eszköze elsősorban, bizonyos közlésformák költői megformálása, széleskörű terepmunkák és gyűjtőtevékenység, további vizsgálatok szükségesek

African research in Hungary, African drums for the purpose of speech imitation, extensive (personal, familiar and social) utilization of talking drums, primarily a means of communication, certain forms of communication in poetic style, extensive fieldworks and collection of traditions, more research is needed

AZ ELSŐ MAGYAR, SZABAD FELHASZNÁLÁSÚ, ELEKTRONIKUS,
ÁGAZATI SZAKMAI KÖNYV-, TANULMÁNY-, CIKK- DOKUMEN-
TUM- és ADAT-TÁR/THE FIRST HUNGARIAN FREE ELECTRONIC
SECTORAL PROFESSIONAL DATABASE FOR BOOKS, STUDIES,
COMMUNICATIONS, DOCUMENTS AND INFORMATIONS

* magyar és idegen – angol, francia, német, orosz, spanyol, olasz és szükség szerint más – nyelveken készült publikációk elektronikus könyvtára/
writings in Hungarian and foreign – English, French, German, Russian,
Spanish, Italian and other – languages

* az adattárban elhelyezett tartalmak szabad megközelítésűek, de olvasásuk vagy letöltésük regisztrációhoz kötött/the materials in the database are free but access or downloading are subject to registration

* Az Afrikai Magyar Egyesület non-profit civil szervezet, amely az oktatók, kutatók, diákok és érdeklődők számára hozta létre ezt az elektronikus adattári szolgáltatását, amelynek célja kettős, mindenekelőtt sokoldalú és gazdag anyagú ismeretekkel elősegíteni a magyar afrikanisztikai kutatásokat, illetve ismeret-igényt, másrészt feltárni az afrikai témájú hazai publikációs tevékenységet teljes dimenziójában a kezdetektől máig./The African-Hungarian Union is a non-profit organisation that has created this electronic database for lecturers, researchers, students and for those interested. The purpose of this database is twofold; on the one hand, we want to enrich the research of Hungarian Africa studies with versatile and plentiful information, on the other hand, we are planning to discover Hungarian publications with African themes in its entirety from the beginning until the present day.

AZ AFRIKAI DOBNYELV MINT A KÖLTŐI KÖZLÉS ESZKÖZE

Keszthelyi Tibor

1. A költői tevékenység egyetlen lehetséges közege a nyelv, amely másodlagos jelrendszer a külvilágról egy elsődleges jelrendszerben felfogott és rendezett érzetekhez, észleletekhez képest. Amikor a nyelv elemeinek felhasználásával az alkotó egy költői művet épít föl, újabb transzformációt hajt végre. A költészet egyik sajátossága ugyanis, hogy más művészetektől eltérően nincsen külön közvetítő eszköze: a nyelv egyben a köznap és a tudományos közlés közege is. Hogy e két utóbbitól elkülönüljön, a szó építész: a költő, anyagát esztétikailag kódolja, szerkezetileg átrendezi. A nyelvhez mint másodlagos jelrendszerhez képest ez már harmadlagos strukturáltság.

Szokásos dolog a költészet orális (szóbeli) és irodalmi (írott) formáinak megkülönböztetése. Ezek azonban csupán viszonylagosan különülnek el egymástól.¹ A „költészet” pontos értelmezése e fogalom további tagítását teszi szükségessé, feltéve, ha a fellelhető jelenségek teljes körére kívánjuk alkalmazhatóvá tenni, ami kétségtelenül helyes törekvés. Az afrikai költészet vizsgálata a dobnyelvben olyan jelenséget tár föl, amely novum az eddig ismert formákhoz képest, mivel az emberi hanggal és az írással szemben egy harmadik kifejezési lehetőséget kínál.

A költői tevékenység körének pontosabb körülhatárolása céljából helyesebb, ha nem a szokásos élőbeszéd – írott nyelv, hanem az audiális kifejezés – vizuális kifejezés fogalom párt használjuk. Hiszen a költői mű megszervezése kétféle anyagformából képzelhető el: audiális és vizuális szóalakokból. Elsődlegesnek az audiális közlést kell tekintenünk, és pedig nemcsak történetileg. Az írott mű afféle kotta, partitúra. A befogadás pillanatában a vizuális jelek többnyire visszaalakulnak audiális jelekké: a verset elszavalják, vagy elolvassuk magunknak némán, de a hangsorok mechanizmusával. Többnyi-

¹ „Irodalom” szavunk, akárcsak a „literature”, „littérature”, „letteratura” stb. a lírát, az epikát és a drámát egy formális kritériumhoz köti: az írásossághoz. Találóképpen a görög „logotechnia”, a német „Wortkunst” vagy az orosz „szlovesznoszty”. Ezek ugyanis a keresett fogalmat a szó művészeteként jelölik meg, s ez egyaránt alkalmazható írott és nem írott formákra.

re, de nem kizárólagosan. Például egyes formabontó irányzatok képversei par excellence vizuális alkotások. Más kérdés, hogy ez a hatás csak társzművészetek, így a grafika, a festészet eszközeinek kölcsönvételével érhető el.

A 19. sz. végéig szerzett ismereteink szerint az audiális költői közlés egyetlen lehetséges instrumentuma az emberi test, és anyaga a kimondott szó. Igaz azonban a mondás: „Afrika mindig nyújt valami újat.” A századfordulótól végzett folklórkutatások feltárták, hogy az *emberi hangnak nem csupán vizuális absztrakciója (írás) lehetséges, hanem audiális absztrakciója is*. A dobnyelv jelenségéről van szó, arról a köznapi és *költői* közlésformáról, amelynek instrumentuma már nem az emberi test, hanem a beszélő dob (talking drum, tambour-téléphone, Trommel-sprache). Ennek segítségével a műalkotás szervezésének új módszerei és a műfajteremtés új lehetőségei alakulnak ki.

2. A dobnyelv költészetben játszott szerepének megértéséhez szükséges, hogy röviden bár, de számba vegyünk néhány, beszélő dobokra és kezelésük technikájára vonatkozó tény.

A múlt század kilencvenes éveitől folyó kutatások a szövegszerű kommunikáció céljára használt dobnyelv jelenségét Nyugat- és Közép-Afrikában tárták fel, ahol a közlésnek „standard, majdnem köznapi módja”.² Dobbal hívják össze a falutanácsot, ezzel küldenek üdvözlétet főnöknek, barátoknak, ezzel búcsúztatják a még hallótávolságban járó vendéget, a lenyugvó napot, ezzel számolnak be a sikeres vadászat eredményéről, jelentik be a halvásárlás szándékát a folyón dolgozó halásznak, tudósítanak valamilyen közérdekű munka állásáról, dobnyelven keresik az erdőben eltévedteket, figyelmeztetnek idegen közeledésére, tűzre és más veszélyekre. Megszólalnak a beszélő dobok születés, menyegző, haláleset és egyéb társadalmi esemény alkalmából.³ Hétköznapi és ünnepi témák legszélesebb körét öleli fel tehát a dobnyelv használata. A költői és a köznapi közlés célját egyaránt szolgálja. Ihletői ugyanazok a természeti jelenségek, társadalmi események, mint az emberi test instrumentumával megszólaltatott népköltészeté.

Hatékony kommunikációs eszköz. A Stanley előnyomulását feltartóztatni igyekvő kongói lokele törzs a beszélő dobok segítségével szervezte az ellen-

² Stern T. 1957, 489. old.

³ Clarke R. T. 1934, 38–48. old.

állást.⁴ Khartum elestét a dobosok még aznap jelentették a kontinens másik végén, Sierra Leonében.⁵

A dob szó hatótávolsága kedvező természeti adottságok esetén eléri a 20 kilométert.⁶ Hatókörét befolyásolja az adott törzsi nyelv határa, illetve az, hogy a szomszédságban dobnyelvet használó törzs telepedett-e meg, és hogy akad-e dobos, aki az üzenetet tolmácsolni, továbbadni képes. Feltűnő bőséggel akadtak többnyelvű dobosok.⁷

Hatékonyságának egyik kifejezője demokratizmusa. Bár a dobok kezeléséből kizárták a nőket, az üzenetek befogadását ők is megtanulhatták. A beszélő dob egyszerre szól a falu aprajához-nagyjához. E szervezett kommunikáció befogadása elé nem tornyosultak Afrikában az iskolázottság (ími-olvasni tudás) vagy a vagyoni helyzet korlátai, mint ahogy Európában az újság, a könyv, a rádió, a televízió esetében.

Ma már megnyugtatóan cáfolhatók azok a kezdeti feltevések, amelyek szerint a dobos (hasonlóan mondjuk a Morse-jelekhez) mesterségesen teremtett kódjelekkel továbbítana üzenetet – ideofonokkal tehát, amelyeknél nincs szükségszerű fizikai hasonlóság, megfelelés a jel és a közvetített hang, hangcsoport között. Valójában a dobos a magasra és a mélyre hangolt ikerdobokkal, az emberi hang közvetlen utánzásával küld üzenetet.

Ezt az afrikai nyelvek jelentős részének fontos sajátossága: a zenei hangsúly tette lehetővé. A tonalitás annyira meghatározó erejű e nyelvekben, hogy a rossz hangmagasságba futó emberi hang érthetlenebb, mint a zeneileg korrekt dob szó. Segíti a dobnyelv megértését az afrikai nyelvek holofrasztikus jellege: a csak beszélt nyelvek azon tulajdonsága, hogy az üzenet tartalmát a mondat egésze hordozza, s a befogadó tudatában a mondatstruktúra viszonylag kevésbé tagoltan jelenik meg. Az emberi hang és a dobhang minél pontosabb közelítése jó zenei érzéket, a dobkezelés tanult technikáját és elmélyült koncentrációt igényel; a dobos gyakran dúdolja adás közben a mondatok dallamát.⁸

A dobnyelv a hagyományos audiális közlés, azazhogy a beszéd lényegesebb elemeit adja vissza:

– jelzi a magánhangzókat, pontos zenei fekvésükkel;

⁴ Carrington, J. F. 1944, 77. old.

⁵ Rattray, R. S. 1923, 242. old.; Carrington, J. F. 1944, 77. old.

⁶ Carrington, J. F. 1944, 77. old.

⁷ Herzog, G. 1945, 219. old.

⁸ Rimer, T. 1957, 488. old.; Clarke, R. T. 1934, 35. old.

- a mássalhangzók közbeékeltségét, helyét, rendszerint egy kemény csengésű fémesszközzel;
- az üzenet szótagszámát;
- a szó- és mondathangsúlyt, a hangerő megemelésével;
- a nyelvi közlés főbb egységeinek, mindenekelőtt a mondatoknak az elhatároltságát, szünetekkel.

Az emberi hang közvetlen utánzása mellett egyezményes jelekként felfogható elemek is akadnak a dobnyelvben. Legszűkebb értelemben ilyenek az üzenetek kezdetét és végét jelző ütések, a gyász hírek elé helyezett különleges jelzések, illetve az üzenet sürgősségére vagy különleges fontosságára figyelmeztető ideofonok. Feltehető, hogy ezeknek legalábbis jó része valaha konkrét jelentéstartalommal bírt, amely azonban a nemzedékek váltása során kiürült.⁹ Arra is akad példa, hogy egyezményes jelként idegen nyelv szavait iktatják a szövegbe, amelyeknek eredeti jelentése már nem ismert a hallgatóság előtt.¹⁰

Az eleven szó dobnyelvre ültetése minden pontosságra törekvés ellenére természetesen csak hozzávetőleges visszaadás lehet – tehát átalakítás. A beszédhez képest a dobnyelv egyfajta elvonás, amely a *fonetikai rövidítés* módszerével és egy zenei szerszám igénybevételével valósítható meg. Az üzenet pusztán fonetikai transzformációja azonban még nem teszi használható eszközzé a dobnyelvet. Szükség van további átalakításra, az üzenetet hordozó nyelvi elemek újszerű elrendezésére, szerkezeti átépítésére. Éspedig, mint látni fogjuk, a *szintaktikai bővítés* módszerével. Ez utóbbi pedig elválaszthatatlan a dobnyelvre sajátosan jellemző esztétikai kód alkalmazásától.

A dobnyelv – az élőbeszéd audióális absztrakciója – tehát a fonetikai egyszerűsítés: rövidítés és egy esztétikailag kódolt szintaktikai bonyolítás: bővítés *egyidejű*, szorosan összetartozó folyamatában valósul meg, a nyelvhez mint másodlagos jelrendszerhez képest új struktúráként.

3. Az élőszó fonetikai egyszerűsítése révén a dobnyelvben megszaporodnak a homofóniák. Mivel a dobok nem reprodukálják magukat a magánhangzókat, csupán jelzik őket a leglényegesebb jegyükkel: zenei fekvésükkel, a dobnyelvben az is rokon hangzású lehet, ami az élőbeszédben nem lenne az. Az értelemzavaró egybeesések elkerülése végett a dobnyelv fo-

⁹ Nekes, H. 1912, 73. old.; Schneider, M. 1952, 235. passim.

¹⁰ Clarke, R. T. 1934, 34. old.; Nekes, H. 1912, 73. old.; Stern, T. 1957, 459. old.; White, A. 1910, 50. old.

galmazói a körülírás költői eszközéhez nyúltak. A kelé-ben (Kongó) például csak a dobnyelvben válik homofonikussá a *sorege* ('hold') és a *koko* ('szárnyas', 'baromfi', 'madár') szó. A dobos tehát a világosabb artikuláció kedvéért az elsőt a „hold, amely lenéz a földre”, a másodikat pedig „a szárnyas, a kicsike, amelyik azt mondja: kiokio” parafrázissal adja vissza. Hasonlóképpen, a *bolemba* ('eső') szó fogalma igen érzékletes ábrázolást kap.¹¹

bolemba olongo la loola lokoke

(a köpő kobra és a napsütés fiának rossz szelleme).

A homofónia kiküszöbölése tehát szükségképpen szintaktikai bővítést igényel. Ezért a dobnyelvi megfogalmazás mindig terjedelmesebb a beszédnél. A duala mindössze 3 szótaggal ki tudja fejezni, hogy 'éhes vagyok', míg ugyanezt dobnyelven 17 szótagra bővítve jegyezték le.¹² A kalai törzs nyelvéen (Gabon) például 'a hittérítő holnap feljön a folyón a házukba, hozzatok neki vizet és fát' tartalmú üzenetet dobnyelven így fogalmazták meg.¹³

Fehér szellem-ember a tetőnek használt levelű erdőből feljön a folyón, feljön a folyón, a mi városunkba, a mi falunkba, amikor a holnap már magasan áll az égen. Jöjjetek, jöjjetek, hozzatok vizet, bort, hozzatok fahasábokat a tűzre, a tetőnek használt levelű erdőből jövő fehér szellem-ember magasan égbe meredő, zsindelyes tetejű házába.

Itt a megértést egy újabb költői stíluseszközzel: a gondolatrítmust takaró ismétléssel is segíteni kívánta a dobos. Ez rendkívül gyakori.

A parafrázis kész elemeket, mondat-tagokat, formulákat teremt a dobnyelvi közlés számára, sztereotip főnévi és igei kapcsolatokat, amelyekből körülírást nem igénylő szavakkal párosulva, fölépíthető a dobnyelvi szöveg. Különösen a sztereotip kapcsolatokban előfordul, hogy csak a dobnyelv őrzi még egy-egy szó régies hangalakját. Vagy ellenkezőleg, a szókapcsolat annyira állandósult, hogy maga a jelzett szó már eltűnt a dobnyelvből, a jelző azonban földézi jelentését. Így pl. a jaundében (Kamerun) az 'elefánt' fogalmát tökéletesen visszaadja a „nagy és lomha” mellérendelt jelzős szerkezet.¹⁴

¹¹ Carrington, J. F. 1944, 79. old.

¹² Nekes, H. 1912, 74. old.

¹³ Doob, L. W. 1961, 102. old.

¹⁴ Stern, T. 1957, 491. old.

A dobnyelv stíluseszközei közé tartoznak élőlények és tárgyak, jelenségek állandósult dobnevei. Ezeket szintén a félreértések kiküszöbölésének és a könnyű vételnek az esztétikummal párosuló igénye szülte (mint ahogyan a naiv eposzban is párosul az esztétikum a praktikus céllal az állandó jelzők esetében). A tumba népnél (Kongó) a faluban majdnem mindenkinek van dobneve, ami magából a névből és a hozzákapcsolt mottóból áll:

Efoma ntolala la nkesa

Ekebe is'ea Bidzo

(A koporsót nem reggel hozzák elő Ekebe, Bidzo apja).

Más törzsnél, így a lokeléknél, hajadonoknak nem lehet saját dobnevük; mint apjuk leányára hivatkoznak rájuk.¹⁵ Ezzel szemben a dualáknál a kutyák is kapnak, és betanítják őket a felismerésükre.¹⁶ A kele dobnevek a legösszetettebbek: az első mondat a kérdéses személy mottóval díszített neve, a második és a harmadik az apa, illetve az anya dobnevét tartalmazza. Helységeknek, törzseknek szintén van saját, parafrázissal kialakított, költőileg megformált dobneve. Érdekes és jellemző, hogy a 'dobnév' kele nyelven a *bombila* ('történet', 'mese') szó tövéből képzett alak: *bombilambila*.

A sztereotip igei kapcsolatokat többnyire szintén a költői fogalmazásra jellemző érzékletes ábrázolással alakították ki. Például a kele *asooiwa* ('visszatért') szót dobnyelven a következő mondattal adják vissza: *asooiwa batindi mbisa* ('visszahozta a lábát').¹⁷

A költői eszközökkel kialakított dobnevek analóg jelensége az orális költészetből ismert, Afrika minden táján elterjedt dicsérő, amely voltaképpen jelzős szerkezetek halmaza. A jorubában például (Nigéria) önálló lírai formát alkotnak, *orikinek* nevezik őket. Másutt szintén elterjedtek:

Én, A Csatát Szilárdan Vívó, porig aláztam az ellenfelet

baráttal, Akinek Nincsen Szüksége Védelemre.

Én, Akinek Fényes Az Elméje, farkaszemet néztem a halállal,

oldalamon a Fáradhatatlan Harcossal.

Rabszolgálatot zsákmányoltam, én,

Aki Mindig Kész A Küzdelemre, Aki Nem Kér Segítséget.

(hima dicsérő)

¹⁵ Carrington, J. F. 1944, 83. old.

¹⁶ Stern, T. 1957, 489. old.

¹⁷ Carrington, J. F. 1944, 81. old.

A kölcsönhatás nyilvánvaló. Meglehet, a költői érzék párhuzamosan munkált a dobnyelvben és az orális költészetben (igen elterjedtek az ilyen fogalmazású dicsérők Dél-Afrikában, ahol nem letek dobnyelv nyomára). Nem lehet azonban kizárni a lehetőséget, hogy éppen a dobnyelv inspirálta az orális költészetben az efféle beszédmodot, hiszen ez a forma dobnyelven szükségképpen alakult ki. A dobnyelv pedig ősi hagyomány. A kutatás nem is jött nyomára eredetének. Bevezetéséről többnyire nem maradt fönn monda, szinte a törzssel egykorúnak látszik.¹⁸ Ahol mégis, mint a hauszáknál (Nigériában és egyebütt), ott a hit szerint „...kezdetben megalkotta a teremő a dobost, a vadászt és a kovácsot...”, elsőnek tehát a dobost.¹⁹

Akadnak az élőbeszédből elvont dobnyelv szövegszerkesztésének jellegzetesen audióális fogalmazási lehetőségei is. Ugyanazt a szöveget még véletlenül sem dobolják el kétszer teljesen azonos módon. Nincs a dobnyelvnek standard tempója, mint ahogyan ismerünk lassú- és gyorsbeszédű embereket. Előfordul, hogy a beszélő dobok üzenetét egy kisebb dobon kísérik-cifrázzák.²⁰ A tumba dobosok olykor az élőbeszédhez képest fölöslegesnek minősülő szótagokat dobolnak bele az üzenetbe, ritmikai okokból.²¹ Valószínű, hogy a dobos ritmikus testmozgása az üzenetnek csupán füllel érzékelhető stilisztikai elaborációjához vezet.²²

Nem csupán stílusjelenségek, hanem műfaji szerveződés elemeit mutatják bizonyos kezdő- és végformulák. A lokele dobosok például a gyász hírek gyakran szabályos kesergővé terebélyesedő közlését három sztereotíp elemmel kezdik:

Walelake, walelake, walelake, walelake
(Sírj, sírj, sírj, sírj)
Bileli ko nda baiso bolelo ko nda bonoko
(Könnyek a szemben, jajok a szájban)

amelyeket az elhunyt dobneve követ, s csak ezután kerül sor az egyedi információt tartalmazó közlésre.²³

Az orális költészet műfaji spektrumának nagy része kerül dobra. Különösen a dalformák és a dicsérő énekek. A jorubáknál évente egyszer eldobolják

¹⁸ Carrington, J. F. 1944, 75. old.

¹⁹ Kirk-Greene, A. 1961, 344. old.

²⁰ Schneider, M. 1943–1944, 16; 1952, 236. old.

²¹ Clarke, R. T. 1934, 37. old.

²² Heinitz, W. 1943, 81. old.

²³ Carrington, J. F. 1944, 84–85. old.

a törzs krónikáját, a királyok teljes névsorát, állandó jelzőikkel, dicsérőikkel. Módosabb személy dobost bérelhet, aki rögtönzött lírai formában zengi dicséretét. Az Afrikában gyakran költői formában megfogalmazott közmondások előadására egyes helyeken külön dob szolgál; így hangsúlyozottabb a műfaji elkülönülés.²⁴ A dobnyelvű költészet legadekvátabb műformája azonban a szimultán tudósítás és egyben kommentár valamely ünnepélyes eseményről.²⁵ Az asantiknál (Ghána) például az adea-szertartás velejárói a dobolt költői formák. A hagyomány ősiségét mutatja itt is a bevezető formulák összetettsége. A dobos a műfaj szigorú szabályai szerint mutatkozik be, alkalmaz különféle megszólításokat, invokációját kiterjeszti a dob részeire, istenre, különféle kultikus kapcsolatú tárgyakra, lényekre, régmúlt idők dobosaira stb. mielőtt hozzákezd a konkrét alkalom nyújtotta kommunikáció közlésére:

Isteni dob, dobos, alig vagyok ébren, felkelek.
 Én a főnök dobosa, asanti dobos, dobos vagyok.
 Alig vagyok ébren,
 most kelek, ébredek felkelek most.
 Ráverek a dobra, most, most fogom verni.
 Ha máshová mentél, elmentél, hívlak, gyere!
 Kakasszó! Kukorékol, reggeledik.
 Már korán kukorékolt.
 Hozzám beszélnek,
 a kakas és a tyúkok, meg fogom érteni őket.

(ezután a cédrusfa és az elefánt szellemét hívja a dobos, majd így folytatja:)

Isten, jó reggelt!
 Szombaton szolgálunk téged.
 Jó reggelt.

Ó, föld, amíg élek, rajtad élek, bízom benned.
 Föld, tiéd lesz a testem.

(FÓNAGY Iván fordítása: *Wawiri, primitív népek költészete*, 1942)

²⁴ Rattay, R. S. 1923, 258. old.

²⁵ Nketia, J. G. K. 1960, 107. old.

Hétköznapi alkalmak, rögtönzések szintén a dobos költői fogalmazásra hajló készségéről és ezzel a dobnyelv esztétikailag strukturált voltáról vallhatnak. Egy tumba dobos így kereste az erdőben eltévedt törzsbelijét.²⁶26

Erdő, ahol a gazella ellett,
ne szólj,
maradj csöndben.
Hadd szóljunk mi, a dob hangjával.
És szólj (az eltévedt ember dobneve).
Jöjj a csapásra!
Nem látunk.
Mit teszel?
Az erdőbe mentél,
elmúlt délelőtt, a délután,
eljött az éj.
Nem látunk, merre vagy?
Jöjj a csapásra!
Jöjj, alvógyékényre ne feküdj az erdőben!
Alvógyékényed a faluban vár.
Jöjj!
Hívunk minduntalan,
hívunk, ó, régen már.
Nem látunk.
Merre vagy?

4. A fentiek bizonyára érzékeltetik, hogy további kutatásra érdemes az afrikai dobnyelv, amelyet ezúttal csupán mint a költői és a köznapi kommunikáció eszköztét vettük szemügyre. Nem esett szó a beszélő dobok készítéséről, őrzéséről, kezeléséről, használatának számos és igen érdekes néprajzi vonatkozásáról.

Részletesebb föltárást érdemel többek között a még élőbeszéd stílusában fogalmazott, de már írott, valamint az orális és a dobnyelvű fogalmazásmódok kapcsolata, a, dobnyelvű formák kiterjedt műfaji vizsgálata, a dobnyelv és az azt esetleg időben megelőző vagy vele párhuzamosan létező kommu-

²⁶ Clarke, R. T. 1934, 47–48. old.

nikációs eszközök (távkiáltás, füttynyelv, fúvós hangszerek, gong) összefüggései.²⁷

Ez utóbbi téma komparatív vizsgálatának jelentőséget adhat, hogy a felsorolt eszközöket más földrészekben is használják. Nem történt azonban még kísérlet annak megállapítására: szolgálnak-e költői tevékenység közvetítésére is.

IRODALOM

ARMSTRONG, R. G.

1955 Talking Instruments in East Africa, *Explorations*, No. 4.

CARRINGTON, J. F.

1944 The Drum Language of the Tumba Tribe. *African Studies*, Vol. 3. No. 2.

1949 *Talking Drums of Africa*. London

CLARKE, R. T.

1934 The Drum Language of the Tumba People, *American Journal of Sociology*, Vol. XL.

DOOB, L. W.

1961 *Communication in Africa*, New Haven.

HEINITZ, W.

1943 Ein Beitrag zur Reproduktion der musikalischen Elemente in der Ewe Sprache, *Vox*, No 26.

HERZOG, G.

1934 Speech Melody and Primitive Music, *Musical Quarterly*, No. 20.

1945 Drum Signalling in a West African Tribe, *Word*, Vol. I.

KIRK-GREENE, A.

1961 *Makidi, the Hausa Drummer*, *Nigeria Magazine*, No. 71.

LABOURET, H.

1923 Langue tambourin et sifflé, *Bulletin du Comité de l'Afrique Occidentale française*, No. 6.

NEKES, H.

1912 Trommelsprache and Fernruf bei den Jaunde and Duala in Südkamerun, *Mitteilungen des Seminars für orientalische Sprachen*, Vol. XV, Sec. 3.

NKETIA, J. G. K.

1960 *Drumming in Akan Communities*, An African Treasury, ed. by HUGHES, L. New York.

²⁷ Utal rá többek között Armstrong, R. G. 1955, 150. old.; Carrington, J. F. 1949, 76–80. old.; Herzog, G. 1934, 454. old.; Labouret, H. 1923, 153–154. old.; Simons, D. C. 1955.

RATTRAY, R. S.

1923 *Ashanti*, Oxford.

SCHNEIDER, M.

1943–1944 Phonetische and metrische fi orrelationen bei gesprochenen und gesungenen Ewe Texten *Archiv für vergleichende Phonetik*, Vol. VII, Sec. 1.

1952 Zur Trommeleprache der Duala, *Anthropos*, No. 47.

SIMONS, D. C.

1955 Efik Iron Gongs and Gong Signals, *Man*, No. 117.

STERN, T.

1957 Drum and Whistle Languages, *American Anthropologist*, Vol. LIX., No. 3.

WITTE, A.

1910 Zur Trommelsprache bei den Ewe Leuten, *Anthropos*, No. 5.

THE AFRICAN DRUM LANGUAGE AS A MEANS OF POETIC COMMUNICATION

The examination of African poetry and the ethnographic research having been carried out since the turn of the century revealed the drum *language* as an audial abstraction of human voice. Our conception on the forms of poetry both in ethnography and in literature should be modified.

Drum language can establish communication by directly imitating human voice. This was made possible by two characteristic features found in a considerable number of African languages: the role of the tonal accent determining even the semantic content and the holophrastic character of the languages.

The detailed techniques of reproducing the spoken voice by a drums are presented. Historic examples of the effectiveness of drum language are given. Readers' attention is called to the democratic character of drum language: it reached the old and the young of the village at the same time, without raising the barriers of educatedness or financial position against the usage of drum language.

The transformation of the living text into drum language is carried out in the simultaneous process of phonetic simplification (shortening) and syntactic complication (expansion). The drummer indicates only the insertedness of consonants, while the vowels are conveyed through their most important feature: the musical position.

So from the very beginning, drum language served as a tool of not only the everyday speech, but as that of poetic language, too. The author lists the genres of folklore performed by drums (sonys, praise songs, proverbs), presents characteristically drum language genres (drum name, simultaneous report on festive events, poems of the Adak ceremony, list of king names), with textual, illustrations. He also refers to the interrelation of drum language and the traditional oral poetry.

It is important to carry-out further research and investigations of the genres already written but composed in the style of the spoken language as well as those of the traditional oral and drum languages. The necessity of comparative investigations of other peculiar communication forms (distance call, whistling language, the communicative usage of wind-

instruments and gongs), is emphasized by noting that the aesthetic character of these forms has not been revealed yet.